

UTRJEVANJE TURISTIČNE DESTINACIJE VASI OREHEK SKOZI LIK PRVEGA SLOVENSKEGA PESNIKA PAVLA KNOBLA

2. INFORMATIVNO-TURISTIČNI LETAK VASI OREHEK

Ko v Orehku še ni bilo ljudske šole, so otroke učili duhovniki. Pouk se je sprva izvajal v župnišču. Nato so za poučevanje 3. novembra 1870 kupili stavbo nekdanje orehovske šole, ki pa je kmalu pogorela. Zahvaljujoč prizadevanjem okrajnega glavarja Antona Globočnika, so šolo hitro sezidali na novo. Šolo in je tretji orehovski učitelj Kalan zasadil šolski vrt. Šola in vrt je še do nedavnega obdajala obzidje. Stitirazredni pouk je v Orehku potekal do leta 1957.

Kulturni dom Orehek

Kulturni dom je bil zgrajen leta 1935 in je bil sprva italijanska vojašnica. Nato je v njem delovalo združenje, v drugi polovici 20. stoletja Prosvetno društvo Simona Gregoričiča, trgovina (1956–1998) in krajši čas tudi knjižnica. Od leta 2010, ko je bil temeljito prenovljen, je dom sedež Športno kulturnega društva Orehek, ki skrbi za kulturno in družabno življenje v vasi. Orehovi so od nekdaj predani kulturnemu življenju, o čemer priča ohranjena kronika Narodnega bralnega društva, ki je bilo ustanovljeno 3. februarja 1884 in ki je občasno izdajalo tudi humoristični list *Tehtnica*. Danes je v domu na ogled stalna razstava, na preločilu doma pa spominska plošča, posvečena Pavlu Knoblu.

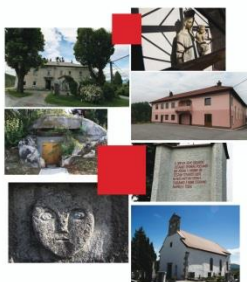
Spomenik borcem in talcem

»Iz drevoja, senc, oblakov vstajajo spomini.« To so verzi nekdanjega direktorja Centra za socialno delo Postojna in partizana Toneta Špeha, zapisani na osrednjem bloku spomenika sredi vasi, posvečenega borcem in talcem, ki so življenje izgubili v drugi svetovni vojni. Na levem bloku so zapisana imena borcev: Jožef Lenassi, Rašo Blazičco, Jožef Sever, Franc Žitko, Anton Blizjak, Jožef Krašna, Anton Celhar, Milán Čančula, Jakob Benič in Miloš Kiržaj, ki so umrli med letoma 1943 in 1945. Na desnem so navedeni orehovski talci: Drago Kiržaj, Alojz Kiržaj, Anton Stegel in Jožef Dekleva, ki so jih Nemci usmrtili z obesa 23. aprila 1944 v ulici Ghega v Trstu.

Anton Kržaj je 10. januarja 1944 umrl v taborišču Mauthausen. Orehovci so spomenik, ki ga je izdelal arhitekt Albert Sušnik, slovesno odkrili 4. julija 1959 z nastopom Ansambla bratov Avsenik.

Festnagel

Italijani so leta 1940 z verigo utrjenih bunkerjev začeli gradnjo druge obrambne linije 15 kilometrov od južnega slovenske meje. Bunkerji ali festigne, kot jim rečejo domači, so na orehovskih poljih vidne še danes. Viri poročajo, da so lite kupa pripeljali iz Pulja. Za gradnjo bunkerjev v dolini so kameenje kopali v kamolomnu nad vasjo, ki se ga je prejelo ime Kava (Italijanski zračni za kamolomnu). Za Stri bunkerje, ki so posejani po gminajah proti Vardi (pri Slavčevih, Kencicvih, Vadaljnovih in v Cermelkih), so kopali v kamolomnu pri Brčunovcu na Vardi. Jarki, ki so se danes vidni, so bili namenjeni za oprejo in skritje. V drugi gradnji bunkerjev, Od Varde do Rakulica, je vodila keni za oskrbo z mulari (strada mulara). V objektih na Kencicvi gminaji so živeli vojaki, ki so strážili festigne. Dostop do enega od bunkerjev je najlažji pri pokopališču.

Cerkev sv. Lovrenca

Cerkve sv. Lovrenca najdeno v bližini starodavnih naselbin in gradov.

Orehovka je bila zgrajena med letoma 1340 in 1350 ter je del cerkve iz 17. stoletja, veljala za glavno cerkev v vasi. Na tem mestu je po mojmnenju arheologinje Mehtilde Uroš (1962) stala rimska obrambna postojanka. V sredini cerkve je nagrobna plošča orehovskega graščaka Jakoba Hallerja, ki je umrl leta 1621. Odtar je lesen, nekdanje osrednje podnožje sv. Lovrenca, delo ljubljanskega slikarja Andreja Horeffina, pa je leta 2000 zanjemačljina oljna slika Orehovke Florijane ipav. Okoli cerkve je vsesto pokopališče, nekaj starih spomenikov in grob hrevaški partizanom. Pokopališče obdaja žid, na vzhodnem portalu najdemo vklesano srce s križem, žrki iz I. Oter letnico 1613. Na obzidju je zanimiva plastika človeškega obraza neznanega avtorja in datuma.

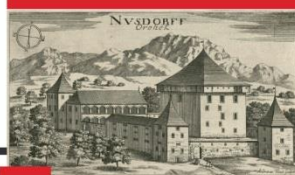
OGLED VSEH ZNAMENITOSTI JE NA LASTNO ODGOVORNOST

Izdalo: Športno kulturno društvo Orehek
Tekst in fotografije: Kulturno društvo Cajt
Fotografija z naslovnice: <https://commons.wikimedia.org>
Oblikovanje: Biljana Janković
Tisk: Salve d.o.o., 2019
Naklada: 1000 kosov

Letak je nastal v sklopu operacije Utrjevanje turistične destinacije vasi Orehek skoli pri kvega slovenskega pesnika Pava Kloba, sofinancirane s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje. Za vsebino je odgovorno Kulturno društvo Čat. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014–2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. V operaciji sodelujejo še: Krajevna skupnost Orehek, Mestna Stregel-nosilka dopolnilne dejavnosti na kmetiji, Društvo za kvebravno zgodovino in kulturo Lipa Pivka ter Kulturno društvo Ženski pevski zbor Brem.

Orehek

Pripravila Dragana Čolić

Postojna, 30. 1. 2020

Brošura _končna_ Orehek_2019

Tehnično

Odprt format = 40 x 21 cm, 3 x zgibano; zaprt format = 10 x 21 cm.

Sprva na pol, potem še enkrat na pol.

Uporabljaš Knoblove barve, za grafično presekat sama določi znake oz. motive.

Fotke v priponki so obdelane, če je še kaj potrebno, kot dogovorjeno, obdelaj sama.

1. Naslovka

Fotka: Valvasor _grad Orehek

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Valvasor_-_Grad_Orehek.jpg

Napis/naslov: Orehek

Stran A

Dobrodošli v Orehku, v vasi izjemne naravne, zgodovinske in kulturne dediščine ter prijaznih ljudi. Našli jo boste na pol poti med Hruševjem in Prestrankom, na 564 metrih nadmorske višine. Za Orehkom se dvigata Varda in Krivec, pod vasjo, proti Hruševju, pa izvira potok Korotanščica, ki mu domačini rečejo Kuretan. In od kod izvira ime vasi? Kranjski polihistor Valvasor je leta 1689 pisal o gozdu orehov, ki se je bohotil v našem kraju, in še danes velja, da mora biti pri vsaki hiši vsaj en oreh. Razlogov za obisk Orehka torej ne manjka – pridite in se prepričajte sami!

O Pavlu Knoblu

Na mestu današnje avtobusne postaje je do srede 20. stoletja stala Štancarjeva hiša, v kateri se je rodil Pavel Knobl (1765–1830). Bil je učitelj v več slovenskih mestih, orglar, mežnar, prevajalec, skladatelj in pesnik. Najverjetneje je prevedel izjemno priljubljeno povest o sv. Genovefi, napisal je več kot dvajset cerkvenih pesmi in je avtor prve posvetne pesniške zbirke na Slovenskem *Štiri pare kratkočasnih Novih pesmi*, ki je izšla leta 1801.

Cerkev sv. Florijana

Cerkev sv. Florijana, zgrajena okoli leta 1500, je z lipama, ki štejeta več kot 500 let, in kamnito mizo del vaškega trga. Najvišji cerkveni zvonik na Postojnskem je bil verjetno zgrajen že prej in so ga skupaj s cerkvijo ter obzidjem sprva uporabljali kot protiturški tabor. V cerkvi so trije kamniti oltarji. Podoba sv. Florijana na osrednjem oltarju iz leta 1744, ki je zamenjala predhodni leseni kip svetnika, je delo ljubljanskega slikarja Andreja F. Herrleina. V spomin na poroko Janeza Bernarda Rossettija so leta 1674 postavili stranski oltar sv. Boštjana. Tretji oltar, posvečen Materi božji, je nastal leta 1807. Cerkev krasi križev pot Štefana Šubica z letnico 1872, v njej pa je tudi družinska grobnica rodbine Rossetti. Posebnost cerkve je oljna slika s podobo sv. Nikolaja neznanega avtorja, ki so jo sem najverjetneje prenesli iz nekdanje cerkve sv. Nikolaja na polju ob Orehku. Ta je namreč v 18. stoletju propadla, arheološka izkopavanja pa so potrdila tloris cerkvice, grajene v romanskem slogu. Temu predelu Orehovci še danes rečejo Miklavžnice.

Stran B

Štirne

Orehek je javni vodovod dobil sredi prejšnjega stoletja, zato je imela še do nedavnega skoraj vsaka hiša svojo štirno oziroma vodnjak. Poleg nekdanjega župnišča, na osrednjem vaškem trgu, stoji Guspudova štirna (1839). Pri gradu sta še dva vodnjaka. Omeniti je treba tudi obnovljeno štirno na šolskem vrtu in štirno pri luži poleg pokopališča. Posebnost Orehka je kvadrati vodnjak s porezanimi vogali sredi vasi, ki je kot motiv navadno krasil stare razglednice. Poleg vodnjaka je še litoželezna vodna črpalka, iz katere se je voda iztekala v kamnito korito z letnico 1896. Črpalka je odlitek modela št. 2 iz kataloga znane livarne Samassa iz Ljubljane.

Grad Orehek

Na vrhu grajskega klanca stoji tretja najstarejša lipa v Sloveniji, štela naj bi več kot 700 let. Kot je poročal Valvasor, se grad Orehek prvič omenja leta 1245 kot rodni grad gospodov Orehovških (von Nussdorf). Na seznamu goriške posesti iz začetka 13. stoletja so nanizane kmetije v kraju Nussdorf, ki je bil tedaj verjetno fevd grofov Rihemberških. Po izumrtju plemičev iz rodu Nussdorf naj bi grad propadel, na istem mestu pa je leta 1584 zrasel renesančni dvor, ki ga je dal sezidati protestantski grof Ahacij Turn. Med najbolj znamenite in dolgoletne lastnike gradu spadata družini Rossetti (1655–1809) in Dolenc (1809–1948). Obe sta pomembno vplivali na vsesplošni razvoj vasi. Grajski kompleks, ki se je z leti spreminjal, sestavlja vrsta raznorodnih stavb in slogov. Nekoč je okoli gradu stalo mogočno obzidje s stolpi. Nad vhodom v osrednjo stavbo še danes najdemo grbovno ploščo družine Rossetti.

Jame

V okolici Orehka je več kot 30 dokumentiranih jam, med katerimi zaradi pomembnosti najdb izstopa Jama v Lozi. V njej so našli dokaze o življenju paleolitskega človeka, najstarejša kamnita orodja v Sloveniji, prvič pri nas so prav tu našli kosti povodnega konja, razbite kosti severnega jelena in prvo koščeno šilo. V jami Brlovka, Ovčarskem spodmolu in Žegnani jami so odkrili prazgodovinsko lončenino iz bronaste dobe. V Brlovki so izkopali človeške kosti. Ljudska pripoved pravi, da so vanjo metali obsojence, ki so jim sodili v bližnjem Ajdovskem ali Starem gradu pri Orehku. Le-ta je verjetno stal do prihoda Turkov, pred katerimi so se prebivalci zatekali v Žegnano jamo, ki je bila zanimiva tudi za poznejše obiskovalce. O tem pričajo podpisi na jamskih stenah.

Strab C in D

Kolaž fotk, lahko tudi stran B in C

Naslednja stran

Ajdovski grad

Nad Kuretanom, proti Hruševju, so izpričana tri gradišča, ki tvorijo naselbinske komplekse: Stari grad ali Molinišče (Ajdovski), Nad strenami in Krivec. Gradišča so premalo raziskana, da bi jih lahko zares razumeli, so pa zanimive zgodbe, ki krožijo o Ajdovskem gradu. Prva govori o roparskem graščaku, ki je iz želje po zlatu ubijal ljudi. V grajski kleti je skrtil sedem sodov zlata in zlato tele. V potresu se je grad porušil, zaklad pa je ostal pod ruševinami in odtlej nanj pazi zakleti graščak – črni maček, ki se okoli polnoči spremeni v strašljivega plemiča in ki se mimo Korotana z ognjenim konjem spusti do Orehka ter se nato po isti poti vrne v grad. Druga zgodba pa pripoveduje o nenavadni velikosti prebivalcev gradu. Tako se je nekega dne ajdovska princesa s sprehoda vrnila domov s kmetom v dlani. Očetu je dejala: »Poglej, kakšnega črvička sem našla.« Oče je odvrnil: »To ni črviček, ljubo dete, to je kmetiček, ki travico kosi, da z njo živinico priredi.«

Kuretan

Izpod Krivca, pod jamo Brlovka, izvira Korotansčica, ki teče proti severu v Nanoščico, ta pa se izliva v Pivko. Vodo iz tega močnega kraškega izvira so med prvo svetovno vojno speljali na železniško postajo na Prestranku, leta 1954 pa v Postojno. Italijani so okoli leta 1930 zgradili vodohran na Krivcu in vodarno ob cesti, ki je bila po obnovi in dolgih letih neuporabe v vodooskrbni sistem ponovno vključena leta 2017. Na Kuretanu je od leta 1824 do prve

polovice 20. stoletja stal mlin, sredi 19. stoletja se mu je pridružila žaga. Domačija je obsegala mlin, enonadstropno stanovanjsko hišo, gospodarsko poslopje in črpalko za vodo, s turbino pa so črpali vodo za grad. Mlin je imel štiri zapornice, en beli in en črni kamen ter stroj za ješprenj. Zanimiv je tudi vodni jašek, ki ga obiskovalec lahko opazi na polju ob poti proti Orehku.

Kapelice

Kapelica na Devcih, v kateri je kip Matere božje, je značilen spomenik ljudskega graditeljstva na Postojnskem. Ima kvadraten tloris, korčno dvokapnico, profiliran strešni venec in zapira se s kovanimi vrati. Na polkrožno zaključenem kamnitem portalu je vklesana letnica 1886. Ob ostankih obzidja nekdanje šole je še ena kapelica iz 19. stoletja, v kateri je kip device Marije. Grajena je v značilni obliki bloka z odprto nišo in je pokrita z dvokapno strešnico. Ob koncu 19. stoletja je na Miklavžnicah, na mestu nekdanje cerkve, verjetno stala še kapelica sv. Nikolaja, pod Orehkom pa kapelica s podobo Jezusa Kristusa.

Naslednja stran

Šola

Ko v Orehku še ni bilo ljudske šole, so otroke učili duhovniki. Pouk se je sprva izvajal v župnišču. Nato so za poučevanje 3. novembra 1870 kupili stavbo nekdanje orehovške šole, ki pa je kmalu pogorela. Zahvaljujoč prizadevanjem okrajnega glavarja Antona Globočnika, so šolo hitro sezidali na novo. Okoli nje je tretji orehovški učitelj Kalan zasadil šolski vrt. Šolo in vrt je še do nedavnega obdajalo obzidje. Štirirazredni pouk je v Orehku potekal do leta 1957.

Kulturni dom Orehek

Kulturni dom je bil zgrajen leta 1935 in je bil sprva italijanska vojašnica. Nato je v njem deloval združni dom, v drugi polovici 20. stoletja Prosvetno društvo Simona Gregorčiča, trgovina (1956–1998) in krajši čas tudi knjižnica. Od leta 2010, ko je bil temeljito prenovljen, je dom sedež Športno-kulturnega društva Orehek, ki skrbi za kulturno in družabno življenje v vasi. Orehovci so od nekdanj predani kulturnemu življenju, o čemer priča ohranjena kronika Narodnega bralnega društva, ki je bilo ustanovljeno 3. februarja 1884 in ki je občasno izdajalo tudi humoristični list *Tehcnica*. Danes je v domu na ogled stalna razstava, na pročelju doma pa spominska plošča, posvečena Pavlu Knoblu.

Spomenik borcem in talcem

»Iz drevja, senc, oblakov vstajajo spomini.« To so uvodni verzi nekdanjega direktorja Centra za socialno delo Postojna in partizana Toneta Špeha, zapisani na osrednjem bloku spomenika sredi vasi, posvečenega borcem in talcem, ki so življenje izgubili v drugi svetovni vojni. Na levem bloku so zapisana imena borcev: Jožef Lenassi, Rado Biazicco, Jožef Sever, Franc Žitko, Anton Bizjak, Jožef Krašna, Anton Čelhar, Milan Čančula, Jakob Kenič in Miloš Križaj, ki so umrli med letoma 1943 in 1945. Na desnem so navedeni orehovški talci: Drago Križaj, Alojz Križaj, Anton Stegel in Jožef Dekleva, ki so jih Nemci usmrtili z obešanjem 23. aprila 1944 v ulici Ghega v Trstu. Anton Križaj je 10. januarja 1944 umrl v taborišču Mauthausen. Orehovci so spomenik, ki ga je izdelal arhitekt Albert Sušnik, slovesno odkrili 4. julija 1959 z nastopom Ansambla bratov Avsenik.

Naslednja, zadnja stran ko zložena

Festnge

Italijani so leta 1940 z verigo utrjenih bunkerjev začeli gradnjo druge obrambne linije 15 kilometrov od jugoslovanske meje. Bunkerji ali festnge, kot jim rečejo domačini, so na orehovških poljih vidni še danes. Viri poročajo, da so lite kupole pripeljali iz Pulja. Za gradnjo bunkerjev v dolini so kamenje kopali v kamnolomu nad vasjo, ki se ga je prijelo ime Kava (italijanski izraz za kamnolom). Za štiri bunkerje, ki so posejani po gmajnah proti Vardi (pri Slavcevih, Keničevih, Vadnjalovih in v Čermelicah), so kopali v kamnolomu pri Brčunovih na Vardi. Jarki, ki so še danes vidni na Vardi, so bili namenjeni vodooskrbi pri gradnji bunkerjev. Od Varde do Rakulika je vodila cesta za oskrbo z mulami (*strada mula terra*). V objektih na Keničevi gmajni so živeli vojaki, ki so stražili festnge. Dostop do enega od bunkerjev je najlažji pri pokopališču.

Cerkev sv. Lovrenca

Cerkve sv. Lovrenca najdemo v bližini starodavnih naselbin in gradov. Orehovška je bila zgrajena med letoma 1340 in 1350 ter je do začetka 17. stoletja veljala za glavno cerkev v vasi. Na tem mestu je po mnenju arheologinje Mehtilde Urleb (1962) stala rimska obrambna postojanka. V sredini cerkve je nagrobna plošča orehovškega graščaka Jakoba Hallerja, ki je umrl leta 1621. Oltar je lesen, nekdanjo osrednjo podobo sv. Lovrenca, delo ljubljanskega

slikarja Andreja Herrleina, pa je leta 2000 zamenjala oljna slika Orehovke Florijane Ipavec. Okoli cerkve je vaško pokopališče, nekaj starih spomenikov in grob hercegovskim partizanom. Pokopališče obdaja zid, na vhodnem portalu najdemo vklesano srce s križcem, črki L in O ter letnico 1613. Na obzidju je zanimiva plastika človeškega obraza neznanega avtorja in datuma.

OGLED VSEH ZNAMENITOSTI JE NA LASTNO ODGOVORNOST.

KOLOFON – pošljem naknadno

+ logotipi Evropski kmetijski sklad: Evropa investira v podeželje +
Logotip LAS med Snežnikom in Nanosom + Logotip I feel Slovenia

Pripravila Tanja Žigon

Šola

Ko v Orehku še ni bilo ljudske šole, so otroke učili duhovniki. Pouk se je sprva izvajal v župnišču. Nato so za poučevanje 3. novembra 1870 kupili stavbo nekdanje orehovške šole, ki pa je kmalu pogorela. Zahvaljujoč prizadevanjem okrajnega glavarja Antona Globočnika, so šolo hitro sezidali na novo. Okoli nje je tretji orehovški učitelj Kalan zasadil šolski vrt. Šolo in vrt je še do nedavnega obdajalo obzidje. Štirirazredni pouk je v Orehku potekal do leta 1957.

Kulturni dom Orehek

Kulturni dom je bil zgrajen leta 1935 in je bil sprva italijanska vojašnica. Nato je v njem deloval zadružni dom, v drugi polovici 20. stoletja Prosvetno društvo Simona Gregorčiča, trgovina (1956–1998) in krajši čas tudi knjižnica. Od leta 2010, ko je bil temeljito prenovljen, je dom sedež Športno kulturnega društva Orehek, ki skrbi za kulturno in družabno življenje v vasi. Orehovci so od nekdanj predani kulturnemu življenju, o čemer priča ohranjena kronika Narodnega bralnega društva, ki je bilo ustanovljeno 3. februarja 1884 in ki je občasno izdajalo tudi humoristični list *Tehcnica*. Danes je v domu na ogled stalna razstava, na pročelju doma pa spominska plošča, posvečena Pavlu Knoblu.

Spomenik borcem in talcem

»Iz drevja, senc, oblakov vstajajo spomini.« To so verzi nekdanjega direktorja Centra za socialno delo Postojna in partizana Toneta Špeha, zapisani na osrednjem bloku spomenika sredi vasi, posvečenega borcem in talcem, ki so življenje izgubili v drugi svetovni vojni. Na levem bloku so zapisana imena borcev: Jožef Lenassi, Rado Biazicco, Jožef Sever, Franc Žitko, Anton Bizjak, Jožef Krašna, Anton Čelhar, Milan Čančula, Jakob Kenič in Miloš Križaj, ki so umrli med letoma 1943 in 1945. Na desnem so navedeni orehovski talci: Drago Križaj, Alojz Križaj, Anton Stegel in Jožef Dekleva, ki so jih Nemci usmrtili z obešanjem 23. aprila 1944 v ulici Ghega v Trstu.

Anton Križaj je 10. januarja 1944 umrl v taborišču Mautausen. Orehovci so spomenik, ki ga je izdelal arhitekt Albert Sušnik, slovesno odkrili 4. julija 1959 z nastopom Ansambla bratov Avsenik.

Festnge

Italijani so leta 1940 z verigo utrjenih bunkerjev začeli gradnjo druge obrambne linije 15 kilometrov od jugoslovanske meje. Bunkerji ali festnge, kot jim rečejo domačini, so na orehovskih poljih vidni še danes. Viri poročajo, da so lite kupole pripeljali iz Pulja. Za gradnjo bunkerjev v dolini so kamenje kopali v kamnolomu nad vasjo, ki se ga je prijelo ime Kava (italijanski izraz za kamnolom). Za štiri bunkerje, ki so posejani po gmajnah proti Vardi (pri Slavcevih, Keničevih, Vadnjalovih in v Čermelicah), so kopali v kamnolomu pri Brčunovih na Vardi. Jarki, ki so še danes vidni na Vardi, so bili namenjeni vodooskrbi pri gradnji bunkerjev. Od Varde do Rakulika je vodila cesta za oskrbo z mulami (strada mula terra). V objektih na Keničevi gmajni so živeli vojaki, ki so stražili festnge. Dostop do enega od bunkerjev je najlažji pri pokopališču.

Cerkev sv. Lovrenca

Cerkve sv. Lovrenca najdemo v bližini starodavnih naselbin in gradov.

Orehovška je bila zgrajena med letoma 1340 in 1350 ter je do začetka 17. stoletja veljala za glavno cerkev v vasi. Na tem mestu je po mnenju arheologinje Mehtilde Urleb (1962) stala rimska obrambna postojanka. V sredini cerkve je nagrobna plošča orehovskega graščaka Jakoba Hallerja, ki je umrl leta 1621. Oltar je lesen, nekdanjo osrednjo podobo sv. Lovrenca, delo ljubljanskega slikarja Andreja Herrleina, pa je leta 2000 zamenjala oljna slika Orehovke Florijane Ipavec. Okoli cerkve je vaško pokopališče, nekaj starih spomenikov in grob hercegovskim partizanom. Pokopališče obdaja zid, na vhodnem portalu najdemo vklesano srce s križcem, črki L in O ter letnico 1613. Na obzidju je zanimiva plastika človeškega obraza neznanega avtorja in datuma.

OGLED VSEH ZNAMENITOSTI JE NA LASTNO ODGOVORNOST.

Izdalo: Športno kulturno društvo Orehek
Tekst in fotografije: Kulturno društvo Cajt
Fotografija z naslovnice: <https://commons.wikimedia.org>
Oblikovanje: Biljana Janković
Tisk: Salve d.o.o., 2019
Naklada: 1000 kosov

Letak je nastal v sklopu operacije Utrjevanje turistične destinacije vasi Orehek skozi lik prvega slovenskega pesnika Pavla Knobla, sofinancirane s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje. Za vsebino je odgovorno Kulturno društvo Cajt. Organ upravljanja, določen za izvajanje Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2014–2020, je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. V operaciji sodelujejo še: Krajevna skupnost Orehek, Melita Stegel-nosilka dopolnilne dejavnosti na kmetiji, Društvo za krajevno zgodovino in kulturo Lipa Pivka ter Kulturno društvo Ženski pevski zbor Prem.

PROGRAM
RAZVOJA
PODEŽELJA

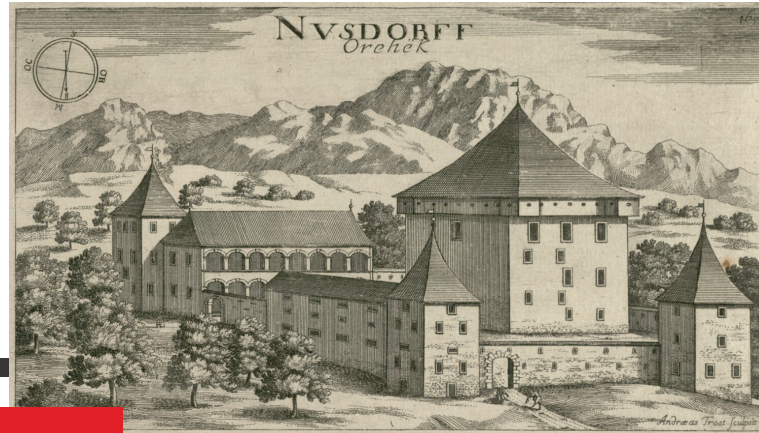
Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Lokalna
Akcijska
Skupina
med Snežnikom
in Nanosom

I FEEL
SLOVENIA

Orehek

Dobrodošli v Orehku, v vasi izjemne naravne, zgodovinske in kulturne dediščine ter prijaznih ljudi. Našli jo boste na pol poti med Hruševjem in Prestrankom, na 564 metrih nadmorske višine. Za Orehkom se dvigata Varda in Krivec, pod vasjo, proti Hruševju, pa izvira potok Korotanščica, ki mu domačini rečejo Kuretan. In od kod izvira ime vasi? Kranjski polihistor Valvasor je leta 1689 pisal o gozdu orehov, ki se je bohotal v našem kraju, in še danes velja, da mora biti pri vsaki hiši vsaj en oreh. Razlogov za obisk Orehka torej ne manjka – pridite in se prepričajte sami!

O Pavlu Knoblu

Na mestu današnje avtobusne postaje je do srede 20. stoletja stala Štancarjeva hiša, v kateri se je rodil Pavel Knobl (1765–1830). Bil je učitelj v več slovenskih mestih, orglar, mežnar, prevajalec, skladatelj in pesnik. Najverjetneje je prevedel izjemno priljubljeno povest o sv. Genovefi, napisal je več kot dvajset cerkvenih pesmi in je avtor prve posvetne pesniške zbirke na Slovenskem *Štiri pare kratkočasnih Novih pesmi*, ki je izšla leta 1801.

Cerkev sv. Florijana

Cerkev sv. Florijana, zgrajena okoli leta 1500, je z lipama, ki štejeta več kot 500 let, in kamnito mizo del vaškega trga. Najvišji cerkveni zvonik na Postojnskem je bil verjetno zgrajen že prej in so ga skupaj s cerkvijo ter obzidjem sprva uporabljali kot protiturški tabor. V cerkvi so trije kamniti oltarji. Podoba sv. Florijana na osrednjem oltarju iz leta 1744, ki je zamenjala predhodni leseni kip svetnika, je delo ljubljanskega slikarja Andreja F. Herrleina. V spomin na poroko Janeza Bernarda Rossettija so leta 1674 postavili stranski oltar sv. Boštjana. Tretji oltar, posvečen Materi božji, je nastal leta 1807. Cerkev krasi križev pot Štefana Šubica z letnico 1872, v njej pa je tudi družinska grobnica rodbine Rossetti. Posebnost cerkve je oljna slika s podobo sv. Nikolaja neznanega avtorja, ki so jo sem najverjetneje prenesli iz nekdanje cerkve sv. Nikolaja na polju ob Orehku. Ta je namreč v 18. stoletju propadla, arheološka izkopavanja pa so potrdila tloris cerkvice, grajene v romanskem slogu. Temu predelu Orehovci še danes rečejo Miklavžnice.

Štirne

Orehek je javni vodovod dobil v drugi polovici 20. stoletja, zato je imela še do nedavnega skoraj vsaka hiša svojo štirno oziroma vodnjak. Poleg nekdanjega župnišča, na osrednjem vaškem trgu, stoji Guspudova štirna (1839). Pri gradu sta še dva vodnjaka.

Omeniti je treba tudi obnovljeno štirno na šolskem vrtu in štirno pri luži poleg pokopališča. Posebnost Orehka je kvadrati vodnjak s porezanimi vogali sredi vasi, ki je kot motiv navadno krasil stare razglednice. Poleg vodnjaka je še litoželezna vodna črpalka, iz katere se je voda iztekala v kamnito korito z letnico 1896. Črpalka je odlitek modela št. 2 iz kataloga znane livarne Samassa iz Ljubljane.

Grad Orehek

Na vrhu grajskega klanca stoji tretja najstarejša lipa v Sloveniji, štela naj bi več kot 700 let. Kot je poročal Valvasor, se grad Orehek prvič omenja leta 1245 kot rodni grad gospodov Orehovških (von Nussdorf).

Na seznamu goriške posesti iz začetka 13. stoletja so nanizane kmetije v kraju Nussdorf, ki je bil tedaj verjetno fevd grofov Rihemberških. Po izumrtju plemičev iz rodu Nussdorf naj bi grad propadel, na istem mestu pa je leta 1584 zrasel renesančni dvor, ki ga je dal sezidati protestantski grof Ahacij Thurn. Med najbolj znamenite in dolgoletne lastnike gradu spadata družini Rossetti (1655–1809) in Dolenc (1809–1948). Obe sta pomembno vplivali na vsesplošni razvoj vasi.

Grajski kompleks, ki se je z leti spreminjal, sestavlja vrsta raznorodnih stavb in slogov. Nekoč je okoli gradu stalo mogočno obzidje s stolpi. Nad vhodom v osrednjo stavbo še danes najdemo grbovno ploščo družine Rossetti.

Jame

V okolici Orehka je več kot 30 dokumentiranih jam, med katerimi zaradi pomembnosti najdb izstopa Jama v Lozi. V njej so našli dokaze o življenju paleolitskega človeka, najstarejša kamnita orodja v Sloveniji, prvič pri nas so prav tu našli kosti povodnega konja, razbite kosti severnega jelena in prvo koščeno šilo. V jami Brlovka, Ovčarskem spodmolu in Žegnani jami so odkrili prazgodovinsko lončenino iz bronaste dobe. V Brlovki so izkopali človeške kosti. Ljudska pripoved pravi, da so vanjo metali obsojence, ki so jim sodili v bližnjem Ajdovskem ali Starem gradu pri Orehku. Le-ta je verjetno stal do prihoda Turkov, pred katerimi so se prebivalci zatekali v Žegnano jamo, ki je bila zanimiva tudi za poznejše obiskovalce. O tem pričajo podpisi na jamskih stenah.

Ajdovski grad

Nad Kuretanom, proti Hruševju, so izpričana tri gradišča, ki tvorijo naselbinske komplekse: Stari grad ali Molinišče (Ajdovski), Nad strenami in Krivec. Gradišča so premalo raziskana, da bi jih lahko zares razumeli, so pa zanimive zgodbe, ki krožijo o Ajdovskem gradu. Prva govori o roparskem graščaku, ki je iz želje po zlatu ubijal ljudi. V grajski kleti je skril sedem sodov zlata in zlato tele.

V potresu se je grad porušil, zaklad pa je ostal pod ruševinami in odtlej nanj pazi zakleti graščak – črni maček, ki se okoli polnoči spremeni v strašljivega plemiča in ki se mimo Korotana z ognjenim konjem spusti do Orehka ter se nato po isti poti vrne v grad. Druga zgodba pa pripoveduje o nenavadni velikosti prebivalcev gradu. Tako se je nekega dne ajdovska princesa s sprehoda vrnila domov s kmetom v dlani. Očetu je dejala: »Poglej, kakšnega črvička sem našla.« Oče je odvrnil: »To ni črviček, ljubo dete, to je kmetiček, ki travico kosi, da z njo živinico priredi.«

Kuretan

Izpod Krivca, pod jamo Brlovka, izvira Korotanščica, ki teče proti severu v Nanoščico, ta pa se izliva v Pivko. Vodo iz tega močnega kraškega izvira so med prvo svetovno vojno speljali na železniško postajo na Prestranku, leta 1954 pa v Postojno. Italijani so zgradili vodohran na Krivcu in vodarno ob cesti, ki je bila po obnovi in dolgih letih neuporabe v vodooskrbni sistem ponovno vključena leta 2017. Na Kuretanu je od leta 1824 do prve polovice 20. stoletja stal mlin, sredi 19. stoletja se mu je pridružila žaga. Domačija je obsegala mlin, enonadstropno stanovanjsko hišo, gospodarsko poslopje in črpalko za vodo, s turbino pa so črpali vodo za grad. Mlin je imel štiri zapornice, en beli in en črni kamen ter stroj za ješprenj. Zanimiv je tudi vodni jašek, ki ga obiskovalec lahko opazi na polju ob poti proti Orehku.

Kapelice

Kapelica na Devcih, v kateri je kip Matere božje, je značilen spomenik ljudskega graditeljstva na Postojnskem. Ima kvadraten tloris, korčno dvokapnico, profiliran strešni venec in zapira se s kovanimi vrati. Na polkrožno zaključenem kamnitem portalu je vklesana letnica 1886. Ob ostankih obzidja nekdanje šole je še ena kapelica iz 19. stoletja, v kateri je kip device Marije. Grajena je v značilni obliki bloka z odprto nišo in je pokrita z dvokapno strešnico. Ob koncu 19. stoletja je na Miklavžnicah, na mestu nekdanje cerkve, verjetno stala še kapelica sv. Nikolaja, pod Orehkom pa kapelica s podobo Jezusa Kristusa.